

УДК 377:338.48

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВНЗ УКРАЇНИ

Самохвал О.О.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті розглянуто теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у вищих навчальних закладах України. Проаналізовано теоретичні аспекти та принципи професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Процес формування особистості майбутнього фахівця туристичної галузі досліджується як предмет уваги професійної педагогіки, а саме педагогіки туризму. У результаті проведеного дослідження встановлено невідповідність практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі вимогам вітчизняних працедавців та несформованість їх готовності до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг. Проведений аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України дозволив визначити основні завдання сучасної професійної освіти задля забезпечення держави висококваліфікованими кадрами окресленої сфери діяльності.

Ключові слова: педагогіка туризму, туристична галузь, майбутні фахівці, вищі навчальні заклади, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Професійна діяльність фахівців туристичної галузі розглядається в сучасних умовах в контексті глобальних світових викликів і містить невичерпний матеріал для постійного зростання. Наукові пошуки різносторонньо висвітлюють запити практики та переконливо доводять необхідність удосконалення фахової освіти туристичної галузі з посиланням на інноваційні тенденції, використовуючи при цьому вітчизняний та зарубіжний досвід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині 2000-х років проблема професійної підготовки фахівців для сфери туризму стала предметом уваги фундаментальної педагогічної науки, професійної педагогіки. З'явилися наукові дослідження та праці з питань теорії і практики туристичної освіти таких учених, як В. Федорченка, Л. Кнодель, І. Зязюна, Н. Нічкало, М. Коноха, В. Пазенока, Л. Поважної, В. Лозовецької, Л. Нохріної, Я. Олійника, М. Скрипник, Г. Цехмістрової, О. Любіцевої та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні тенденції розвитку суспільства постійно висувають досить жорсткі вимоги до організації та змісту процесу підготовки фахівців для сфери туризму: швидкими темпами розвиваються комп'ютерні технології, з'являються нові професії, туристи стають все більш обізнаними, тому й більш вимогливими. Все це дозволяє належним чином оцінити значення проблематики підготовки кадрів туристичної галузі та знайти можливі вирішення вказаних проблем для нинішнього періоду.

Мета статті передбачає теоретичний аналіз змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України та можливі передумови вирішення окреслених проблем задля покращення кадрового забезпечення сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Головними передумовами розвитку вітчизняної туристичної галузі є формування ефективно діючої системи підготовки фахівців туристичного профілю. Це

передбачає не лише становлення туристичної освітньо-педагогічної системи, але й удосконалення організації навчального процесу підготовки фахівців туристичної галузі.

Потреба удосконалення системи професійної освіти в туристичній галузі викликана соціальним замовленням суспільства, що змінюється під впливом глобалізаційних процесів в Україні та світі. Нині вже визначився окремий напрям професійної педагогіки – педагогіка туризму. Теоретичні засади педагогіки туризму розглядалися в роботах вітчизняних дослідників Л. Сакуна, В. Федорченка, Н. Фоменко, М. Скрипник, Г. Цехмістрової, Л. Поважної та ін.

Як зазначає Л. Сакун, педагогіка як наука постійно розвивається та видозмінюється, що спричиняє появу нових її напрямів, таких як педагогіка особистості туриста, педагогіка культури, педагогіка туристичної комунікації, педагогіка туризму й педагогіка міжнародного туризму, педагогіка історії туризму, педагогіка соціального туризму, педагогіка туристичної діяльності. Педагогіку туризму вона визначає як порівняно новий напрям педагогіки, предметом вивчення якого є процес формування особистості висококваліфікованого фахівця туристичної індустрії. Представники цього розділу педагогіки розглядають педагогіку туризму як майстерність виховання нової моделі фахівця сфери туризму, яка може витримати значну конкуренцію на ринку праці на сучасному етапі розвитку людства [7].

М. Скрипник уточнює поняття педагогіки туризму як науки, надаючи йому ширшого значення, а саме: вивчення процесів виховання, навчання й розвитку особистості в контексті гуманітарно-соціальних функцій туризму. На думку дослідниці, предметом педагогіки туризму є «особлива форма суспільної свідомості з виховання (складниками якої є освіта й навчання) людини під час перебування її в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях на іншій території та виховання професіоналів для туризму» [5].

Близькою до цього є думка В. Федорченка, який вважає, що, «враховуючи особливості діяльності у сфері туризму, можна дати і специфічне визначення педагогіки як науки освіти та виховання засобами туризму і з метою розвитку туристичної діяльності. Дійсно, відносно особистості туриста педагогіка орієнтована на виховний вплив, а відносно фахівця туризму – на освітній». Тобто, предметом дослідження педагогіки туризму є виховання як функція передачі туристам і екскурсантам у процесі занять раніше накопичених цінностей: знань, життєвого досвіду, а також предметом дослідження постає педагогічна система туристичної освіти як засіб трансформування новому поколінню професійних знань, умінь, навичок туристичної діяльності [8].

Проаналізувавши думки українських вчених, можна зробити висновок, що пріоритетним завданням педагогіки туризму як науки є розкриття закономірностей у галузі виховання засобами туризму, туристичної освіти й навчання, а також управління освітніми й виховними системами.

Таким чином, погоджуючись із думкою В. Федорченка, педагогіку туризму можна визначити як науку виховання й формування особистості

засобами туризму в процесі здійснення туристичної подорожі, і в той же час – як науку, що забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів для сфери туризму і, зокрема, туристичної індустрії.

Проблема удосконалення системи професійної освіти в туризмі зумовлена сучасними вимогами, які висуваються до фахівців з туризму роботодавцями, споживачами туристичних послуг, конкуренцією на ринку праці, який стає все більш вимогливим до фахівців з туризму, навчання яких має забезпечувати високий рівень їх теоретичної та практичної підготовки, готовність до здійснення професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг.

Без спеціальної підготовки дуже важко розбиратися у всіх аспектах туристичної індустрії. Більшість навчальних закладів України випускають фахівців, які не мають практичного досвіду роботи в готелях міжнародного рівня. Тому велику роль у підготовці майбутніх висококваліфікованих кадрів відіграє їхня практична підготовка в готелях, що працюють за міжнародними стандартами сервісу.

Сьогодні кількість туристичних підприємств в Україні зростає з року в рік, що може бути наслідком суспільного попиту на подібні послуги. В сезон майже кожна туристична фірма оголошує конкурс на вакансії менеджера. На сьогоднішній день через високу конкуренцію керівники відбирають співробітників більш ретельно. Тому зростає потреба у якісній вищій освіті. Однак в туристичній галузі частка тих, хто не має спеціальної освіти, є значною, а тому є потреба в професійних кадрах. Поєднання теорії і практики – основна вимога до професійного становлення висококваліфікованих фахівців сфери туризму.

У Законі України «Про туризм» (2013 р.) щодо професійної підготовки фахівців у галузі туризму визначено, що:

- професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів у галузі туризму здійснюються державними, комунальними та приватними навчальними закладами в порядку, визначеному законодавством;

- підготовка окремих категорій фахівців туристичного супроводу (гідів-перекладачів, екскурсуючих, спортивних інструкторів, провідників тощо), які не потребують здобуття громадянами професійно-технічної або вищої освіти із здобуттям кваліфікації за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем, може здійснюватися у встановленому порядку юридичними чи фізичними особами;

- центральний орган виконавчої влади в галузі туризму бере участь у підготовці навчальних планів і програм навчання фахівців у галузі туризму, їх професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації, затверджує перелік посад фахівців туристичного супроводу, кваліфікаційні вимоги до них та порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу [3].

В Україні професійною освітою для сфери туризму сьогодні займаються середні і вищі навчальні заклади різних форм власності. До їх числа входять загальноосвітні і спеціалізовані профільні школи, ліцеї, гімназії, коледжі, інститути, університети, академії. Загалом, ця галузь сьогодні є доволі популярною серед абітурієнтів,

через що якомога більше закладів освіти намагаються відкривати в себе відповідні спеціальності.

З 29 квітня 2015 року згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 166 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється профпідготовка фахівців у ВНЗ за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та «магістр»» визнано два напрями підготовки фахівців з туризму: це галузь знань 07 «Управління та адміністрування», в якій затверджено спеціальність 073 «Менеджмент» (42 навчальних заклади різної спеціалізації, у тому числі – «Менеджмент туристичного бізнесу») та галузь знань 24 «Сфера обслуговування», куди перемістилися спеціальності 242 «Туризм» та 241 «Готельно-ресторанна справа». Кожна зі згаданих спеціальностей знайшла своє місце на ринку освітніх послуг. Так, менеджерський напрям зорієнтований на підготовку фахівців для сфери туризму, які планують обіймати посади керівників функціональних підрозділів як підприємств-виробників (готельні комплекси, заклади ресторанного господарства, транспортні перевізники), так і підприємств-посередників у туризмі (туроператорів, турагентів, турбюро) та здійснювати своє кар'єрне зростання за управлінськими сходинками. А спеціальності «Туризм» і «Готельно-ресторанна справа» базуються на технологічних аспектах усіх рівнів: від виконання суто технічної роботи до частково управлінських функцій в організації. Таким чином, кожна спеціальність займає свою лауну на ринку праці, причому перша орієнтується на управлінський, а дві інших – на технологічний аспект, що відповідно зумовлює наповнення інваріантної частини стандартів, розроблених для цих напрямів [6].

Створена в Україні мережа навчальних закладів підготовки фахівців із туристичної діяльності намагається відповідати міжнародним традиціям. Цьому сприяє і прийнята «Концепція кадрового забезпечення туристичної галузі України» (підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації) визначає основні принципи підготовки фахівців для сфери туризму: безперервність і ступневість освіти, випереджальний характер навчання, єдність теорії і практики, формування загальнолюдських цінностей, міжнародна орієнтація програм професійної підготовки.

Загалом, уся система професійної підготовки фахівців із туристичної діяльності в Україні складається з трьох рівнів:

1) вищий (інституційно-управлінський) рівень – підготовка менеджерів, які визначають напрями і завдання роботи, стратегію, тактику галузі, окремого підприємства (турменеджер, менеджер готелю, менеджер маркетингової діяльності в туризмі та ін.). Спеціалізована підготовка персоналу такого рівня проводиться в провідних навчальних закладах (університетах, школах туризму, установах підвищення кваліфікації) за програмами освітнього ступеня «бакалавр» і «магістр»;

2) середній рівень (управлінсько-технологічний) – включає персонал, який забезпечує технологічну послідовність обслуговування, погоджує взаємодію з іншими технологічними ланками (турагент, менеджер із резервування місць, метрдотель ресторану тощо). Цей рівень забезпечують вищі і середні спеціальні навчаль-

ні заклади, коледжі, ліцеї, які готують фахівців із менеджменту певних технологічних процесів бакалаврського рівня;

3) початковий рівень (технологічно-виконавчий) – представлений персоналом, який виконує конкретні завдання і забезпечує задоволення окремих потреб туриста або реалізацію окремого виду обслуговування. Цей рівень забезпечують навчальні заклади широкого профілю і спеціалізації (центри, школи, курси, училища), які готують працівників масових професій: офіціантів, кухарів, інструкторів і так далі [1].

Саме за такою логікою функціонує система підготовки фахівців із туристичної діяльності в Україні – і саме за своєю структурою вона відповідає міжнародним нормам. Як демонструє у своєму дисертаційному дослідженні Л. Кнодель, професійна підготовка кадрів сфери туризму в країнах-членах ВТО в сучасних умовах має цілісний характер й охоплює такі підсистеми:

– допрофесійну підготовку (актуалізація професійного самовизначення, допрофесійне навчання, професійний відбір),

– різнорівневе професійне навчання у вищих навчальних закладах (освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр, магістр, доктор філософії у галузі туристської діяльності),

– післядипломну освіту (професійне підвищення кваліфікації, самоосвіта, професійне підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, перекваліфікація, оволодіння додатковими спеціалізаціями, професійна перепідготовка) [4].

Також, незважаючи на те, що сьогодні в Україні створена мережа навчальних закладів туристичного профілю, можна погодитися із С. Грінько, що їх випуск повністю не задовольняє потреби ринку. Тому все більша кількість непрофільних ВНЗ отримує ліцензії на підготовку кадрів із туристських спеціальностей [2]. Відповідно актуалізується і потреба у виробленні єдиних стандартів до навчальних планів, програм тощо.

Такий єдиний державний стандарт підготовки фахівців туристичної діяльності в Україні вже створений. Він, як відомо, має бути покладений в основу навчальних планів усіх без винятку вищих навчальних закладів, які видають дипломи державного зразка. Зміст професійної підготовки фахівців визначається в такій складовій державного галузевого стандарту, як освітньо-професійна програма підготовки.

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз стану професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму щодо формування їх готовності до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг свідчить про невідповідність практичної підготовки вимогам працедавців, а саме: недостатнє вміння позитивно вирішувати конфліктні ситуації; невпевненість у здійсненні професійних дій; недостатнє вміння розробляти експертні та туристичні маршрути, складати калькуляцію.

Безперечно, ці наукові пошуки заслуговують на повагу з точки зору формування внутрішнього середовища у підсфері (системі освіти), яка сприяє розвитку туризму в Україні, оскільки галузі потрібні всебічно освічені фахівці. Але, педагогічний напрям не охоплює коло проблем підготовки висококваліфікованих фахівців, які здатні вирішувати вище визначені практичні проблеми

розвитку туризму в Україні. З цієї точки зору, педагогічний напрямок має прикладне, а не фундаментальне (базове) значення для розвитку туризму в Україні.

За результатами проведеного аналізу можна констатувати, що основними завданнями сучасної професійної освіти в галузі туризму можна вважати:

1) отримання знань та усвідомлення майбутніми фахівцями туристичної галузі особливостей обраної професії, що дозволить сформувати

готовність фахівців до вирішення професійних завдань;

1) забезпечення фундаментального поєднання наукової, професійної і практичної підготовки майбутніх фахівців у сфері туристичної діяльності задля підвищення якості надання та отримання освітніх послуг;

3) удосконалення наукової та професійної підготовки кадрів для сфери туризму шляхом перейняття зарубіжного досвіду професійної підготовки та роботи фахівців у туристичній галузі.

Список літератури:

1. Герасименко В. Г. Трансформация международного туризма и ее отражение в процессе подготовки кадров / В. Г. Герасименко // Региональный сборник научных трудов по экономике. – Донецк: Прометей, 1999. – Вып. 1. – С. 114–120.
2. Гринько С. А. Рынок подготовки туристских кадров: реалии и перспективы развития / С. А. Гринько // Психолого-педагогичні, соціологічні та філософські аспекти фізичної культури і спорту. – Гл. 5. – С. 243–246.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2003 № 1282-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1282-15/page>
4. Кнодель Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах Всесвітньої туристської організації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Кнодель. – Тернопіль, 2007. – 40 с.
5. Педагогіка туризму: [навчальний посібник для ВНЗ] / за ред. проф. В. К. Федорченка, проф. Н. А. Фоменко, доц. М. І. Скрипник, доц. Г. С. Цехмістрової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 328 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України « Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти » від 29.04.2015 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>
7. Сагун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира: [монографія] / Л. В. Сагун. – К.: МАУП, 2004. – 285 с.
8. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму: Теоретичні і методичні аспекти: [монографія] / Володимир Кирилович Федорченко. – К.: Вища шк., 2002. – 247 с.

Самохвал О.А.

Винницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В ВУЗАХ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические основы подготовки будущих специалистов туристической отрасли в высших учебных заведениях Украины. Проанализированы теоретические аспекты и принципы профессиональной подготовки будущих специалистов туристической отрасли. Процесс формирования личности будущего специалиста туристической отрасли исследуется как предмет внимания профессиональной педагогики, а именно педагогики туризма. В результате проведенного исследования установлено несоответствие практической подготовки будущих специалистов туристической отрасли требованиям отечественных работодателей и несформированность их готовности профессионального взаимодействия с потребителями туристических услуг. Проведенный анализ профессиональной подготовки будущих специалистов туристической отрасли в вузах Украины позволил определить основные задачи современного профессионального образования для обеспечения государства высококвалифицированными кадрами вышеупомянутой сферы деятельности.

Ключевые слова: педагогика туризма, туристическая отрасль, будущие специалисты, высшие учебные заведения, профессиональная подготовка.

Samohval O.O.

Vinnitsya Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University

THEORETICAL BASIS OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN TOURISM IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Summary

The article deals with the theoretical basis of vocational training of future specialists in tourism in higher education institutions of Ukraine. Theoretical considerations and principles of vocational training of future specialists in tourism are analyzed here. The formation of the personality of future specialist in tourism we study as a subject of professional pedagogy, namely pedagogy in tourism. As a result, we have found discrepancy in vocational training of future specialists in tourism with the requirements of local employers and aborted readiness of future specialists in tourism for professional interaction with consumers. Having analyzed the current situation of vocational training of future specialists in tourism at higher education institutions we can identify the main tasks of modern vocational training to provide highly qualified specialists that are urgently needed in delineated sphere of activity in Ukraine.

Keywords: Pedagogy of Tourism, tourism industry, future specialists, higher education institutions, vocational training.